

Új irányok és arányok

A megyei művelődési központokról – két tételben

Témánk szempontjából sokatmondó, ahogy ez az írás összeállt. Már a pusztá magyarázat vall arról a gyorsan változó helyzetről, amelyben szinte megkésetten regisztráljuk a bajt, amelyben egy „békeidőben” született írás (sajnos, érdemi vita nélkül) mára szinte anakronisztikussá válik. Pedig csak néhány év telt el azóta, hogy *Irányok és arányok* címmel elmondhattam¹ és rövidítve leírhattam² a megyei művelődési központok általam kívánatosnak tartott funkcióját. A teljes anyag közlése halasztódott, s mire erre sor került volna, már itt az újabb összefoglalás kényszere, ami alapjaiban rengeti meg a korábban írottakat. Ám úgy vélem, mégsem kellene a múltba dobni ezeket a gondolatokat, hiszen így legalább lehet összehasonlítást végezni a jelen helyzetből fakadó szakmai konzekvenciákkal. A napjainkban – 2007 nyarán-őszén – játszódó intézményerózió még inkább arra kényszerít bennünket, hogy gondoljuk át a megyei közművelődési feladatellátás lehetőségeit és szükségleteit.

Ezért a Kedves Olvasó két különálló írást olvashat: az *1. tétel* a 2002-ben írott teljes változata a megyei funkciókról gondoltaknak; míg a *2. tétel* a mai helyzetképet és okait, tanulságait veszi sorba. Amely helyzetkép persze relatív, hiszen a napi információk azt erősítik meg, hogy még ez a „mára” (2007 októbere) is hamar múltidőbe kerülhet az újabb változások miatt.

1. TÉTEL

A hazai közművelődési intézményrendszer nagy múltú, fontos, ám a rendszerváltás óta gyakran vitatott elemei a megyei művelődési központok. Ez a vita amennyire nem nélkülözi a politikai felhangokat és a racionalizálás retorikájába bújtatott restriktív szándékokat, annyira nélkülözi a higgadt szakmai elemzéseket. Szükséges itt máris két önkritikus megjegyzést tennünk: 1. a támadásokra gyakran épp' az általam is vitatott intézményi méret és ezzel szorosan összefüggő funkció- és feladatrendszer adott okot; 2. (talán éppen ezért?) a népművelő szakma sem tudott elméleti igényű funkcionális elemzéssel elébe menni a fenntartói szándékoknak.

Írásommal arra teszek kísérletet, hogy vázlatosan végignézzem a megyei művelődési központok (a továbbiakban: mmk-k) funkcióváltásait, mai jellemzőit, és megfogalmazzam a *társadalmilag és szakmailag releváns* funkciókat és feladatokat.

I. A TÖRTÉNET

1959-ben határozott úgy az MSZMP Politikai Bizottsága, hogy a megyei és járási székhelyen legyen módszertani segítséget nyújtó intézmény. Így szervezték meg még abban az évben hét megyében a *népművelődési tanácsadót*.³ A művelődési otthonok tipizálását 1960-ban fogalmazták meg először.⁴ A jól ismert fogalmak szerint művelődési központ, művelődési ház ill. klubkönyvtár kategóriákba kellett besorolni az intézményeket. Intézményünk itt még – a kormányrendelet 1. § (3) bekezdésében – *megyei művelődési otthon* néven ismert, s a szűkszavú

¹ Alaptételei elhangzottak 2001. október 11-én Győrben, a fenti témájú konferencián.

² *A megyei művelődési központok funkcióiról és feladatairól*. In: B. Gelencsér Katalin és Pethő László (szerk.): *Közművelődés és felnőttnevelés. Írások Maróti Andor 75. születésnapjára. Élethosszig Tartó Művelődéséért Alapítvány, Budapest, 2002*

³ Sebestyén János: *Az egri megyei művelődési központ története*. Megyei Művelődési Központ, 2002

⁴ 3/1960. (VI. 16.) MM sz. r. a művelődési otthonokról szóló 2/1960. (I. 16.) Korm. sz. r. végrehajtásáról

fogalmazás alapján "a megye területén működő művelődési otthonok szakmai segítségét is ellátja". A végrehajtásról szóló miniszteri rendelet 5. § (1) bekezdésében viszont *megyei művelődési ház* névvel jelölik. A szakmai segítséget itt már pontosabban meghatározták:

"A fővárosi, illetve megyei művelődési ház (Népművelési Tanácsadó) az illetékességi területén működő művelődési otthonok módszertani hálózati központja. Feladata: tapasztalatcserék szervezésével, módszertani kiadványok szerkesztésével, terjesztésével, műsorpolitikai tanácsadással (?! – T. J.), a munkához szükséges eszközök kölcsönzésével segíteni a főváros, illetőleg a megye területén működő kerületi, járási, városi és nagyobb vállalati művelődési otthonok munkáját."

A szöveg világosan mutatja, hogy a hálózati központi szerep alig titkoltan valósítja meg a műsorpolitikai tanácsadás mint hatalmi kontroll-funkció ellátását. Ezzel még jól megfértek a különböző tapasztalatcserék, kiadványok, sőt, jó eszközei voltak a "tanácsadásnak".

Az *mmk*-k szerepének kiteljesedése 1965-ben következett be, amikor kimerítő alaposággal fogalmazták meg egy országos utasításban⁵ az intézmény szervezését és működését. Az utasítás az alábbiak szerinti sorrendben jelöli a fő feladatokat:

A 2. pont értelmében *"a megyei művelődési házak, mint hálózati módszertani központok közvetlenül, illetőleg a járási művelődési házak útján*

a) figyelemmel kísérik és segítik a művelődési otthonok szakmai tevékenységét,

b) szervezik a művelődési otthonok dolgozóinak továbbképzését,

c) gondoskodnak a művelődési otthonoknak megfelelő szakirodalommal és szemléltetőanyagokkal történő ellátásáról, illetőleg szakmai útmutatást adnak ezek beszerzésében."

A 4. pont szerint *"a megyei művelődési ház - a módszertani tevékenység mellett - a helyi lakosság kulturális igényeinek közvetlen kielégítéséről is gondoskodik"*. A fogalmazás azt sejteti, hogy a hálózati módszertani munkának van valamelyest prioritása. A részletes szabályozó részben ez a sorrend azonban megfordul, s az 1. pontban írnak a helyi tevékenységről – tudományos ismeretterjesztés, klubok, szakkörök, műkedvelő művészeti csoportok, tanfolyamok, előadások stb., s csak 2. pontban a hálózati munkáról – igaz, egészen aprólékosan, öt pontban részletezve. Legfontosabb feladataik a következők voltak:

1. színvonalasabbá, hatékonyabbá tenni a gyakorlati tevékenységet munkájuk tanulmányozásával, ezek alapján javaslatokat dolgoz ki, jó módszereket terjeszt.

2. segíteni a járási művelődési házakat feladatuk minél jobb ellátásában.

3. oktatási és továbbképzési feladatok ellátása,

4. a művelődési otthonok szakirodalommal való ellátása,

5. film- és eszköztár működtetése, ill. az állami, nemzeti és családi ünnepek fejlesztése.

Összegezve elmondhatjuk, hogy az utasítás a szakmailag is értelmezhető és elfogadható szempontok mellett két ponton "maradandót" alkotott:

1. *"kőbe véste" az intézmények számára a helyi tevékenység ellátásának fontosságát,*

2. *a hálózati feladatban megjelenő központi normatív jelleg tartós mmk-s attitűdöket generált.*

Az intézményrendszer 1968-ban nyerte el hosszú távra érvényes osztályozási rendjét, mivel ebben az évben adta ki a művelődésügyi miniszter az erről szóló utasítását.⁶ Ebben a megyei művelődési házról azonban érdemi változtatás nem született, csak megszületett a máig érvényes

⁵ A művelődésügyi miniszter és a Szakszervezetek Országos Tanácsa 202/1965. (M. K. 18.) MM-SZOT számú együttes utasítása a megyei (fővárosi) művelődési házak szervezéséről és működéséről

⁶ A művelődésügyi miniszter 105/1968. (M. K. 1.) MM számú utasítása a művelődési otthon jellegű intézmények továbbfejlesztéséről

név: *megyei művelődési központ*. Tevékenységi körére továbbra is az 1965-ös utasítás volt érvényben.

A történet további része már az infrastrukturális fejlődésről szól – némileg ellentmondásosan. Miközben némelyik megyében – mint épp nálunk, Csongrádban – sosem jött létre helyi tevékenységet is ellátó intézmény, hanem – a népművelődési tanácsadó metamorfózisaként – "csak" a megyei hálózati munka szervezete, eközben a 70-es években sorra épültek a hatalmas üveg- és kőpaloták – impozánsan legitimálva a helyi hatalom nagyságát. Ezek az épületek törvénytörően erősítették fel a helyi tevékenységet – mert egyrészt erre voltak alkalmasak, másrészt a hatalmas tereket ezzel lehetett megtölteni..

Az mmk-k három-négy évtizednyi élete máig ható erővel alakította ki azokat a szakmai attitűdöket, reflexeket, szakmai magatartásmintákat és értékeket, amelyeknek most a felülvizsgálatára kényszerülünk. A rendszerváltás utáni évek a már jelzett szempontok szerinti vitái arra kényszerítenek bennünket, hogy szembe nézzünk mai valóságunkkal – szervezeti és szakmai állapotainkkal. Legelőbb vizsgáljuk meg tehát azt, mik jellemzik a jelenlegi mmk-kat.

II. MEGHATÁROZOTTSÁGAINK

A megyei művelődési központok mai létezését és tevékenységét három fő paraméter határozza meg – kétségkívül különböző mértékben. Erről azonban később. Nézzük most meg, mi ez a három paraméter s mi a tartalma?

1. Az 1997. évi CXL. – köznapi nevén: a kulturális – törvény.

Meghatározó szerepét – azt hiszem – nem kell indokolni, hiszen a törvény a 84-85. §-okban kiemelten szól a megyei művelődési központokról. Észre kell vennünk, hogy a hagyományos tevékenység mellett erősen jelen van az elméleti tevékenység kötelezettsége is, ld. 85 § c) e) és g) pontjai. De meghatározza az intézmény területi kompetenciáját is, hiszen rendszeresen jelzi a megyei határokat. Ugyanakkor azt is látni kell, hogy számukra a teljes közművelődési fejezet jelent illetékességi terepet, szakmai feladatellátást.

2. A fenntartó megyei önkormányzatok által adott kondíciók és elvárások, feladatok.

E paraméter tartalma: szerep- és feladatelvárás sajátosságai, igazgatási attitűdök beszűrődése. Egyértelmű, hogy ezek alapján legkülönbözőbb létszámú, költségvetésű és feladatrendszerű mmk-k léteznek, Ez alapján két nagy csoport rajzolódik ki: a 4–8 fővel működő *tanácsadó irodák* ill. a még mindig 20–30 fővel működő, helyi tevékenységet is ellátó *megyei művelődési központok*. Megszabott tevékenységük szerint pedig a turizmus felvállalásától az iskolarendszerű szakképzésig terjed a skála.

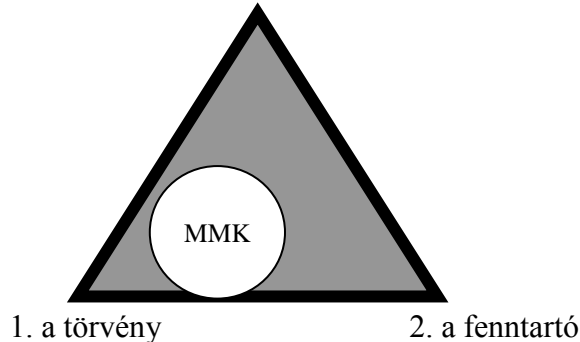
3. Az intézmény szakalkalmazottai

Ingoványos mezőre érkeztünk. A jelzett paraméter tartalma ugyanis: egyéni képzettség, felkészültség, attitűd/affinitás, szakmai szocializáció, iskolázottság szintje és helye. Gondoljunk csak arra, hányféle iskolába jártunk, mennyire mást nyújtott az ELTE, mint a KLTE, s ma is hányféle minőség "jön ki" egyik-másik főiskoláról. Továbbá: jól ismert tény, hogy e szakmában erős a személyes érdeklődés szerepe. Példával élve: a fotós érdeklődésű népművelő fotoszakkört csinál, függetlenül attól, hogy az adott közösségben ez a legadekvátabb cselekvés, vagy más. E pont hiteleségét igazolhatja egy tanulságos empiria.

Ha végignézzük az mmk-k létező honlapjain a szakalkalmazottak munkaköri feladatait, két következtetést tehetünk: **a)** Igen erősen jelenik meg az a *szakmai ortodoxia*, amely kizárólag a hagyományos szakági módszertani munkában, azok gondozásában, a számukra és velük szervezett bemutatók, fesztiválok rendezésében merül ki. **b)** Megjelenik a már jelzett "*magán hobby*". Vagyis: ha a kolléga a népművészetet szereti, akkor az a terület jelenik meg dominánsan az mmk tevékenységszerkezetében; ha az informatika érdeklő, akkor az; ha falukutatás, akkor az... stb.

Mi hát a *kívánatos távolság* a fenti három paramétertől? Ha az mmk-t e három erőterébe képzeljük, akkor az alábbi ábra segít megmagyarázni:

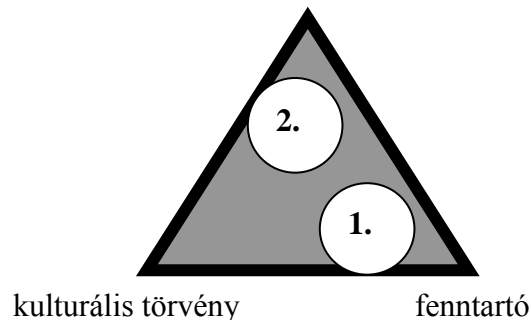
3. a szakalkalmazottak

Ez tehát az optimális helyzet: a "mezőn" belül van még a tevékenység, s bár jelen van a fenntartói akarat és az alkalmazotti személyesség is, de - helyesen! - *a kulturális törvény ill. az általa szimbolizált szakmai funkciók dominánsak*

A valóság azonban az, hogy a három paraméter létező dominanciája alapján azonban az mmk-k az alábbi két irányba is elmozdulhatnak - s mint tudjuk, el is mozdulnak. Ezek pedig a következők:

alkalmazottak szubjektuma

1. Elmozdulás a fenntartó felé:

A törvényben előírt feladatok helyett megyei reprezentáció, kézivezérléses programfeladatok, látvány-rendezvények térítik el az intézmény funkcióját.

2. Elmozdulás a szakalkalmazottak felé:

Személyes szakmai irányultságok dominálnak: a személyes célok elnyomják a szakmailag indokolt szervezeti célokat (ahol az informatikát "szeretik", ott az erős; ahol a népművészetet, ott az; ahol a falufejlesztést, ott az; s ahol az önkormányzati munkát - mint általam nálunk - , ott az. A lényegi kérdés itt az, hogy *a szervezeti célok és feladatok mennyire esnek egybe az alkalmazottak személyes szakmai céljaival, érdeklődésével*. A jelen helyzet szerint a kívánatosnál és a megengedettnél nagyobb mértékben települ rá a szervezetre a személyes érdeklődés.

Az mmk-k teljesítményéről további pontos képet ad a megyei szakfelügyeleti vizsgálatokat összefoglaló jelentés (készítette: *dr. Németh János István*, ld. www.erikanet.hu/szakmatar). A megyei önkormányzatokat és az mmk-kat elemző dokumentumban szereplő vizsgálati szempontok erősrendje azt mutatja meg, hogy a maximálisan adható 189 pontból az adott

mmk-s tevékenység hány ponttal van jelen a szervezet munkájában, s az hány százaléka a 189 pontnak. Íme a táblázat – szürke mezővel kiemelve a témánk szempontjából fontosabbak:

<i>pont / %</i>	<i>vizsgálati kategóriái (max. 189 p.)</i>
144 / 76	- feladatdominancia
	- rendezvények száma
132 / 70	- szolgáltatási kör
	- szakintézményi háló
129 / 68	- civil viszonyok
	- visszacsatolások
	- pályázati hatékonyság
126 / 67	- megyei jelenlét
	- kapcsolatszervezés
	- képzési kör
123 / 65	- lobby technikák
117 / 62	- munkamegosztás
114 / 60	- elméleti bázis
111 / 59	- megyeiség érzékelése
108 / 57	- módszertani kultúra
96 / 51	- pr-tevékenység
	- információ (informatikai színvonal)

A táblázat tanulságai:

- a vizsgálati kategóriákban magas a rendezvények száma (144 pont) (erre vagyunk felkészültek /vö. elméleti bázis és módszertani kultúra pontszáma/ és szocializáltak, a politika meg mi is ezt szeretjük: ez a mérhető és a látványos, önigazoló),
- "alkalmi" a megyei jelenlét,
- "lefelé húzó" a lényegi kategóriákban az mmk-minőség!!!

Ha összegezni akarjuk a mai mmk-s lét tanulságait, azt mondhatjuk, hogy *szervezeti és tartalmi értelemben is nagyok a különbségek, erősen él a hagyományos rendezvény-központú tevékenységszerkezet és módszertan, gyenge a munka elméleti bázisa.*

Mindezek után tisztázandó: az mmk kinek szolgált, kikkel kell viszonyban lenni, ki a célközönségünk.

III. CÉLKÖZÖNSÉGÜNK / klienseink / munkánk terepe:

A válaszhoz vegyük sorba azokat az egyéneket, csoportokat és szervezeteket, amelyek intézményi munkánk kliensei lehetnek.

1. Egyéni amatőr alkotók
2. Amatőr művészeti csoportok
3. Közművelődési szervezetek
4. Helyi önkormányzatok
5. A megye mint régió ill. kistérségei

Indoklás az egyes pontokhoz:

1. Csak azokkal az egyénekkkel van dolgunk, akik valamilyen egyéni alkotó munkát végeznek. *Helyi lakossági szolgáltatás nem alapfunkciónk, sőt, a rendezvények szervezése óhatatlanul energiát visz el – sokszor a bevételi kényszerek miatt – a funkcionális megyei munkától.*
2. Ugyanez érvényes a csoportokra és közösségekre is, azzal a megengedéssel, hogy bele kell értenünk a klubokat, szakköröket is s persze a civil világ csoportjait is.

3. A közművelődési szervezeteknél nem elég a szokásos információközvetítés. Fontos lenne (mert alig jelenik meg a gyakorlatban) a szervezetek fejlesztése, tevékenységelemzések, modellezések, ezek közreadása, az intézmény szervezeti-személyi feltételeinek, jogi, pénzügyi háttérének, vizsgálása, elemzése...
4. Rendkívül hangsúlyosnak kellene lenni (mert most alig jelenik meg) az *önkormányzatokkal való kapcsolattartás*. Ennek jellemzőjeként egyfajta *kvázi-szakfelügyeletre* gondolok. Azért fontos, mert az önkormányzat a "tető" a tevékenység és a szervezetek felett, s ha a tető lyukas, be- és "elázik" minden. Rendszeres kapcsolatban kellene lenni velük, s figyelni ("ellenőrizni") a közművelődési igazgatás *szakszerűségét és jogszerűségét*. Pl. elemezni a normatíva felhasználását, a szervezeti és személyi feltételeket, jogszabálygyűjtemények, pályázati tájékoztatás...
5. Ez utóbbi alig van jelen munkánkban, pedig semmi nem tiltja, hogy pl. az mmk elkezdjen megyei közművelődési koncepciót készíteni. Miért kell ehhez fenntartói utasításra várni? Rutinszerűnek kellene lenni a megyei statisztika tartalmi elemzésének minden évben, a megyei jelenlétnek, a megyei értékek feltárásának és közreadásának...

Fentiekhez való munkaviszonyunk *nem arányos és nem egyenletes erősségű*: 1-től 5-ig haladva csökken az intenzitás, a hatékonyság stb. (ld. funkció) Alapelv: mindegyikre a *szakmailag szükséges*, tehát *arányos figyelmet* kell fordítani, nem lehet egyiket a másik rovására bővíteni, sőt logikailag 5-től 1-ig haladva tartom fontosnak.

Mielőtt azonban továbblépünk a funkció meghatározására, tisztázandó, hogy mit vélek *itt és most a szakma funkciójának* és feladatának.

IV. MI A SZAKMA funkciója és célja?

A válasz röviden fogalmazva: *a (helyi) társadalom minőségi újjáépítésének segítése*. Ehhez elégséges keretet ad a kulturális törvény által előírtak (ld. 76. §) teljesítése. Értelmezésül néhány szempont:

- minden program "csak" eszköz e cél eléréséhez;
- "ki kell lépni" a házból, a "tele a ház"-állapot ugyanis nem biztos, hogy minőséget és adekvát cselekvést is jelent (*a település bármely pontja potenciális cselekvési hely*);
- nem elég a kérdésekre válaszolni – tanítani kell kérdezni (*a "kielégítem az igényeket" kevés*);
- segíteni az ÉRDEKek artikulálását és érvényesítését (*nincs érdek-telenség, csak azt fel nem ismerő népművelő, ezért a kérdés: megtaláljuk-e az emberek ÉRDEKEit, amelyek mentén cselekednünk kell?*);
- a település egészében kell gondolkodni;
- probléma-orientált gondolkodásmódra van szükség;
- a művészetre korlátozott szűk értelmezés helyett tágabb kultúra-értelmezés, sőt:
- tágítani a kompetencia-határokat a gazdasági és a társadalmi szféra felé

Összegezve:

TELEPÜLÉS-FÜGGŐ HIVATÁS és TEVÉKENYSÉG

+

SEGÍTŐ-FEJLESZTŐ ATTITÚD a kultúraelosztó helyett
--

Ezzel a szakmaképpel indulunk neki az mmk-funkció megfogalmazásához.

V. AZ MMK MAI FUNKCIÓJA

A lényeg kifejtéséhez először Bárkányi Júlia 1990-ben (!) írt gondolatait⁷ idézem. A követendő mmk-s *"tevékenységek közös jellemzőjét talán úgy lehetne összefoglalni, hogy a népművelésben – de talán a művelődés egészében – nincs helye semmiféle irányításnak, szakfelügyeletnek, utasításoknak és előírásoknak, de helye van, sőt szükség van arra a magatartásra, amely a településeket, az intézményeket hozzásegíti saját értékeik felismeréséhez, felhasználásához. A népművelésben megjelent ún. segítő magatartásnak kialakult a 'megyei szintje': amelyet közösségfejlesztésnek, falukutatásnak, településfejlesztésnek stb. neveznek. Ehhez a munkához nincs szükség mamut komplexumokra, drágán működő fényűző épületekre - maga a tevékenység sem 'látványos', mert nem helyben, akkor és ott jelenik meg az eredménye, nem hoz hasznot, 'csak' az ott élőknek. Ez a fajta cselekvési szándék csírájában – némi jóindulatú belemagyarázással és az ideológiai köntös lerántásával – fellelhető az MMK-k egyik ősnél, az ún. népművelődési tanácsadónál. Talán az elnevezés visszahozatala anakronizmus lenne, de kevésbé hamis, mint maga az MMK név."*

Eddig az idézet, amelynek lényegével egyetértve fogalmazható meg most már az általam elképzelt mmk-funkció. Ennek lényege az a - már az előbbi szerzőnél is leírt - **logikailag hierarchikus viszonyban lévő kettős funkció + 1, amit szívesen elhagynék**. Sémája az alábbi:

A fejlesztő-segítő szervezet

1. Olyan KUTATÓ-ELEMZŐ-FEJLESZTŐ tevékenység, amelynek célja a lokálisok és a megye értékeinek, erőforrásainak feltárása, működési folyamatainak elemzése, leírása; a helyi érdekek artikulálódásának, érvényesítésének segítése; a cselekvésre kész és képes helyi erők bátorítása.

+

2. A művelődés szakmai felelőségéből adódó azon tevékenység, amely úgy fogalmazható meg, mint a KÖZMŰVELŐDÉSI PROFESSZIONALITÁS EMELÉSE.

+ (?)

3. Az ún. MEGYEI NAGYRENDEZVÉNYEK KOORDINÁCIÓJA (nem lebonyolítása!). Vagyis: a keretek és tartalmi értékek kontrollja mellett lebonyolítani valamely intézménnyel.

Indoklás:

Minden más szakági, művészeti ügy partneri viszonyban lebonyolítható a társintézményekkel (örömmel kapnak rajta saját létük igazolása okán is), ehhez nem kell semmilyen hagyományos térszerkezet, nagybusz és egyéb infrastruktúra. Jó példa volt erre a Nyugat Kapuja névvel ismert fesztivál, amelyet a 4-5 fős kis mmk-k ugyanolyan jól lebonyolítottak, mint a nagy intézmények. Ehhez csak megfelelő helyi partnerintézményeket kellett találni. Ugyanakkor ez a munka mégiscsak az elsődleges funkciótól vett el jelentős energiákat - s ez nem jó. Az ilyen típusú munka átvállalására példa éppen Csongrád megye, ahol '92 és '99 között nem volt mmk, és a népművészetet felvállalta a Dél-alföldi Népművészeti Egyesület (s ma már belőlük kiválva másik is van), a Weöres színház napokat egy makói iskola... A tanulság az, hogy a művészeti műfajokban a társadalom előbb utóbb egyre több olyan partnert termel ki, akik *készek és képesek* a szakági nagyrendezvényeket lebonyolítani.

Amit semmilyen szervezet nem fog megcsinálni, az kizárólag az 1. pontban írt tevékenység. Még a 2. pont tartalma is osztozik, hiszen sok egyéb szervezet végez képző,

⁷ Bárkányi Júlia: A fejlesztő szervezet. 360⁰ – Közművelődés Csongrád megyében, 1990/2.

továbbképző tevékenységet. Ez természetesen másmilyen népművelői szerepértelmezést és személyiséget kíván. Nem lehet ma már – a rész-szakmák professzionalizálódásának korában – elvárni, hogy valaki egyformán jól értsen a rendezvény előkészítéséhez és a helyi társadalom elemzéséhez, az információk korszerű kezeléséhez stb. Ez szakmai illúzió. **Másfajta tudások kellenek:** a hagyományos programszervező tudás helyett mély elméleti felkészültség kell (kultúra- és művelődélmélet, /település/szociológia, jog, közgazdaságtan, informatika...)

Mindehhez vegyük hozzá, hogy ez szükséges és lehetséges klienseinket, munkánk terepét is kijelöli, hiszen növekvő mértékben kellene figyelmünket fordítani a települések egészére, azok önkormányzataira, a kistérségi folyamatokra s magára a megyére.

VI. FUNKCIÓHOZ SZABOTT SZERVEZETI FORMA

Legfontosabb jellemzői:

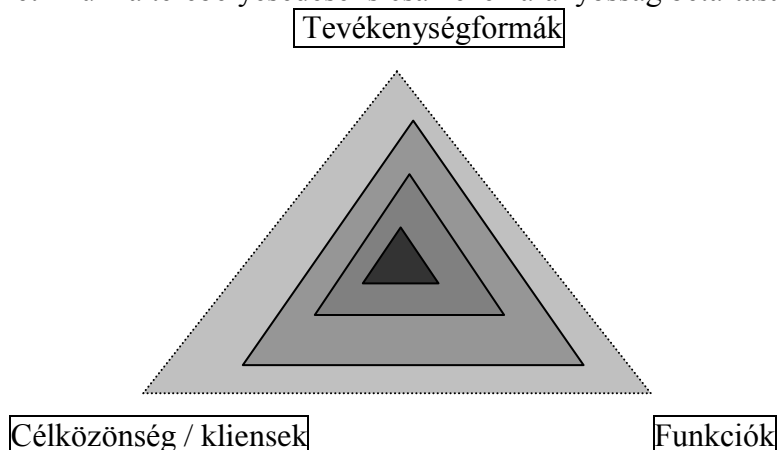
- igazgatási jelleg helyett *értelmiségi szervezet*;
- művelődési központ helyett *'intézet'* mint a munkajelleg meghatározója;
- *rugalmas, gyorsan reagáló, szuverén, kompetens*;
- minimális létszám: *5-8 fő szakalkalmazott*;
- a gazdálkodási mód minimuma: *rendelkezés a rovatok felett*;
- infrastruktúra-minimum: *elégleges terek (irodasor), kommunikációs, informatikai, irodatechnikai korszerűség, gépkocsi.*

VII. A SZÜKSÉGES TEVÉKENYSÉGFORMÁK

1. *Adatok gyűjtése, rendszerezése, elemzése* (kulturális statisztika, finanszírozás, szervezeti-személyi-szakmai feltételek, tevékenységi és szakági adatok, megyei összesítések országos összehasonlításai...)
2. *Személyes tanácsadás* (mentális szerep is)
3. *Helyi és megyei "kutató"-fejlesztő munka* (koncepció, rendeletek, fejlesztési tervek, települési stratégiák...)
4. *Képzés-, továbbképzés* (OKJ-s, szakági, új ismeretekről bemutatók, tréningek, szakmai fórumok, konferenciák...)
5. *Szakmai kiadványok* - erősítendő a szakma írásbeliségét
Szükséges lenne egy Hírlevél-formájú és egy másik, átfogóbb-elméletibb a megyei folyamatokról, egyedi kiadványok, elemzések...)

VIII. ARÁNYOS IRÁNYOK avagy: az egyenletes fejlődés

Ha az alábbi három meghatározó csoporttal (1. a fenti tevékenységekkel, 2. a célmezőkkel /klienseinkkel ill. 3. a funkciókkal) behatároljuk munkánkat, akkor **arányosan kell megfelelni** mindhárom szempontrendszernek. Ez az *egyenlő oldalú* háromszög nem billenhet el egyik felé sem. A szervezeti munka terebélyesedése is csak ezen arányosság betartásával növekedhet.

Végül két fontos megjegyzés a 20 intézmény kívánatos munkájához:

1. Szükséges lenne valamilyen szakmai **konszenzus a minimum** (a legkisebb háromszög) **mértékéről és tartalmáról**. Ez azt jelenti, hogy meghatározódna, mi az a feladat, amelyet minden megyében egyforma mennyiségben és minőségben kell elvégezni. Erre épülnének rá a helyi sajátosságok.
2. Ebből következően egymással **kompatibilisebb mmk-s munkára** lenne szükség, hogy a tények, események és folyamatok összehasonlíthatóak legyenek.

EPILOGUS

Az intézménytípus rendkívül fontos a hazai közművelődésben. Munkájuk ma is hasznos és fontos. A változó világ azonban egyre erősebben követeli, hogy a társadalmilag releváns válaszokra legyünk képesek. Ehhez a megyei művelődési központok szerepfelfogásának és funkcióértelmezésének is módosulni kell. Szembe kell nézni megszokásainkkal, beidegződéseinkkel, szakmai szocializációinkkal. Keserves tükörbe nézés ez, de nincs alternatívája. Hiszem, hogy megvan a szakmában a megújulás képessége – már csak szándék kell...

2. TÉTEL

A hazai közművelődési intézményrendszer nagy múltú, fontos, ám a rendszerváltás óta gyakran vitatott elemei a megyei művelődési központok. Ez a vita amennyire nem nélkülözte a politikai felhangokat és a racionalizálás retorikájába bújtatott restriktív szándékokat, annyira nélkülözte a higgadt szakmai elemzéseket. Talán ennek is következménye, hogy mára megyék sorában történt meg az intézmény átszervezése – legtöbbször létszámcsökkentéssel együtt.

Itt most arra vállalkozunk, a 20 megyei (fővárosi) művelődési központ eddigi honlapját keresve kíséreljük meg nyomon követni a 2006-os választások után elindult szervezeti átalakulások következményeit. Szándékunk „veszélyes”, hiszen korántsem biztos, hogy mire az írás megjelenik, ez az állapot még érvényes lesz. Mindenesetre, e sorok írásakor – október közepe táján – a helyzet, az alábbi táblázat szerint a következő:

Megye	A korábbi szervezet	Az új szervezet	Vezetőváltás: igen / nem
1. Békés	Békés Megyei Művelődési Központ, Kézműves Szakiskola és Alapfokú Művészeti Iskola	Békés Megyei Könyvtár és Humán Szolgáltató Centrum	igen
2. Borsod-Abaúj-Zemplén	Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Közművelődési és Idegenforgalmi Intézet	Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Pedagógiai Szakmai, Szakszolgálati és Közművelődési Intézet	igen
3. Csongrád	Csongrád Megyei Közművelődési Tanácsadó Központ	Csongrád Megyei Közművelődési, Pedagógiai és Sportintézmény Általános Művelődési Központ	igen
4. Hajdú-Bihar	Hajdú-Bihar Megyei Önkormányzat Kölcsey Ferenc Közművelődési Tanácsadó és Szolgáltató Intézete	Méliusz Juhász Péter Megyei Könyvtár és Információs Központ	igen
5. Jász-Nagykun-Szolnok	Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Művelődési, Továbbképzési és Sportközpont	Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Verseghy Ferenc Könyvtár és Művelődési Intézet	igen
6. Komárom-Esztergom	Magyary Zoltán Városi és Megyei Művelődési Központ	Tatai Városkapu Közhasznú Zrt.	igen

7. Nógrád	Nógrád Megyei Pedagógiai és Közművelődési Intézet	Balassi Bálint Megyei Könyvtár és Közművelődési Intézet	igen
8. Somogy	Somogy Megyei Művelődési Központ	Somogy Megyei Múzeumok Igazgatósága	igen
9. Tolna	Tolna Megyei Önkormányzat Általános Művelődési Központja	Tolna Megyei Önkormányzat Általános Művelődési Központja	nem
10. Zala	Zala Megyei Művelődési és Pedagógiai Intézet, Szakképző Iskola	nincs internetes elérhetőség (Keresztury Dezső ÁMK?)	igen

A táblázat szerint a megyei művelődési központok ill. a megyei közművelődési feladatokat ellátó szervezetek *felét* valamilyen módon átszervezték, s szakmai közvélekedések szerint a folyamat még nem állt meg. A táblázat adatai szerint a fő trend az, hogy tovább csökkent a közművelődési ellátás szervezeti önállósága: kizárólag valamilyen összevont szervezet alegységeként jelenik meg, kivéve Tolnát, ahol a közművelődés maradt meg fő erőként.

A bajt tetézi, hogy ezeknek fele eltűnt a virtuális térben, elérhetetlenek, hiszen az új szervezet honlapján legfeljebb a szervezet neve jelzi a közművelődést, de egyéb kontakt adatok vagy egyáltalán nincsenek, vagy csak véletlenszerűen lelhetők fel valamely almenüben. A velük napi kapcsolatban nem lévők számára így ők nincsenek. Ez azt hozza magával, hogy ezek a szervezetek kimarad(hat)nak a szakmai és egyéb elektronikus kommunikációból, márpedig aki kimarad, az lemarad.

További probléma, hogy több új megyei intézményben a közművelődési feladatellátás nem jelenik meg semmilyen szervezeti struktúrában, csak alkalmazotti létszámban. Aligha kell indokolni, hogy ahol nincs kompetens alegységi vezető, ott nehéz a szakmai érdekeket artikulálni és érvényesíteni. Ahol a 2-3 népművelő a nagyságrenddel nagyobb könyvtáros- vagy múzeumi létszám mellett létezik strukturálatlanul, ott a napi működés a jószándékok ellenére is nehéz lehet.

Kézenfekvő a kérdés: mi okozta ezt a szinte földcsuszamlás mértékű változást.

Van olyan vélekedés, amely szerint az ún. mamut intézmények *helyi rendezvényszolgáltatását nem kívánják finanszírozni a megyei önkormányzatok*. Magam is kritikus elemzője voltam ennek a szakmai felfogásnak, mert úgy véltem, hogy a megyei segítő, tanácsadó munkától veszi el a kondíciókat. Valóban fellelhetők olyan megyék, ahol ezeket konzekvensen megpróbálják a városi önkormányzat intézményeibe integrálni. Ha ez lenne a valódi ok, akár szakmai szempontú döntéseknek is minősíthetnénk az átszervezéseket. Ilyen tárgyú elemzésekről azonban nem tudunk s ráadásul az átszervezett intézményeknek csak egy részében volt igaz ez a tevékenység. Ezért nem igazolható, hogy ez az átszervezések valódi oka.

Más vélekedés szerint *gazdasági oka* van mindezeknek. Kétségtelen, hogy a kormányzat – különböző technikákkal, pl. az illetékek elvonása – jelentősen szűkítette a megyei önkormányzatok mozgásterét. Csakhogy számos példa van a legkülönbözőbb presztízskiadásokra. Ezeket látva mondhatjuk – s ez nem demagógia, hanem sokévtizedes tapasztalat –, hogy a hatalomnak arra van pénze, amire akarja, hogy legyen, s ez biz’ *rendszerfüggetlen állandó*. Ha önként vállalt feladatok sorára kell, arra van; ha a leváltott igazgató sokmillió nettó fájdalomdíjára, akkor arra van; ha ál (mert drágább, mint előtte) közbeszerzésekre telik, ha... és mindenki tudná mondani még a maga példáját. Cáfolható lennék persze, ha a megyéknél ott sorakoznának a változtatások gazdasági és szakmai hatékonyságát bizonyító hatáselemzések és költségszámítások. Én ilyenről még nem hallottam, s ahol volt, ott is kozmetikázva, hogy bizonyítható érv legyen. Úgy vélem, ez az indoklás is csak retorika valódi ok helyett.

De kell hogy legyen magyarázat! Nos, szerintem a dolog sokkal triviálisabb, földhözragadtabb és kisszerűbb, minthogy komoly szakmai vagy egyéb okokat keressünk.

Nézzük csak meg újra a táblázatot, s a vegyük számba a vezetőváltásokat: egy kivétellel (erről még szólok) mindenütt új vezető van a szervezet élén. Képtelennek tűnik, hogy ők mindnyájan alkalmatlan vezetői lettek volna szakterületüknek, hiszen akkor maga a megyei feladatellátás sínylette volna meg. Személyes tapasztalataim és információim szerint két egymásba fonódó motívumról lehet beszélni, s itt most – bármennyire is ódzkodom tőle – politikáról lesz szó. A megyei önkormányzatok szinte azonos politikai vezetőrétege valódi mozgástér és/vagy hozzáértés híján *pótcselekvések* sokaságát teszi, hogy felmutasson valamit, ami más az eddigieknél – mondhatni: bármi áron. Ezzel együtt a teljes vezetőváltás arról szól(t), hogy *a vélt vagy valós nem-szimpatizánst le kell cserélni megbízható személyekre*. Ezt az érvet bizonyítja még az átszervezett, ill. a megmaradtak egyike-másika is, hiszen nyilvánvaló párthelyzetük tette/teszi őket védetté. Ezért aztán ennek sem lehet felhőtlenül örülni. E két motívum – *a pótcselekvés és a leváltás* – egymásba fonódó kötélként vezérli a megélt átalakításokat. Hogy hol melyik az erősebb szál, nem tudni, vélhetően inkább egymást erősítő szálak ezek, amelyek teljesen hétköznapi ügyek a mai politikai kultúrában. Molnár Ferencsel szólva: *totális einstand, és sehol egy Áts Feri*.

De jól teszik-e a megyék mindezt? S e kérdés mégcsak nem is rólunk szól. Ha ugyanis a megye vagy régió dichotómiára utalunk, akkor a megyékről az intézményfenntartó retorika szól. Szociológiai közhely, hogy nincs régiós identitás, ellenben van megyei. Ha az identitást kultúraként értelmezzük, mert mi más lehetne, akkor azt kell mondanunk, hogy a mai megyei önkormányzatok, amikor minimalizálják a közművelődési intézeteket és sok helyen a pedagógiai intézeteket is, akkor éppen saját megyei szerepük ellen tesznek. Éppen a megyei identitást erősítő kultúraközvetítő szervezetek kondícióit csökkentik, s ez meglátásom szerint olyan bumeráng, amely negatívan fog rájuk „visszarepülni”. Ennek felelős átgondolása maradt el a megyei önkormányzatokban. Hatása sajnos csak évek múlva fog kiderülni, s akkor már vélhetően késő.

Közben a szakmai közbeszéd újabb átalakulásokról is szól: Heves, Szabolcs-Szatmár és Veszprém megyéről szólnak a hírek s még ki tudja mit hoz a jövő a többiek számára. Ebben a helyzetben fokozódik az MMIKL regionális irodáinak felelőssége és kompetenciája, hiszen a településen dolgozó szervezetek és kollégák nem maradhatnak magukra. Szükségük van az információra, a segítségnyújtásra. S ahol ez a megyei feladatellátásban sérül, ott ezt valakinek pótolni kell. Ennek mértékén, tartalmán, formáin és a hozzá szükséges feltételrendszeren mielőbb érdemes gondolkodni.